

बृहन्मुंबई महानगरपालिका

परिपत्रक

२०२६-२०२७

क्रमांक: प्रले/एफडीटी/०७ दि.२२.०९.२०२६

विषय:- सन २०२६-२७ चे सुधारित अंदाज व सन २०२७-२८ चे अर्थसंकल्पीय अंदाज 'अ' (फंड कोड - ११, १२, ६०, ७०), 'ब' (फंड कोड - २१, २२, २३) आणि 'ई' (फंड कोड - ३०) विषयक महसुली उत्पन्न व खर्च/भांडवली (प्रकल्प) प्राप्ती व खर्चाचे प्रस्ताव आयुक्त स्तरावर सादर करण्याबाबत

संदर्भ:- परिपत्रक क्रमांक : प्रले/एफडीटी/१० दि.२४.०९.२०२५

अद्ययावत सुधारित मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम १२५ व १२६क अन्वये अर्थसंकल्प - 'अ', 'ब' व 'ई' चे आगामी वर्षाचे खर्च व प्राप्तीचे अर्थसंकल्पीय अंदाज दि.०५ फेब्रुवारी रोजी किंवा त्यापूर्वी स्थायी समिती/शिक्षण समिती व त्यानंतर महानगरपालिका यांना सादर करणे बंधनकारक आहे. त्या अनुषंगाने, अर्थसंकल्पीय अंदाज तयार करण्याची प्रक्रिया माहे ऑक्टोबर पासून सुरु करणे आवश्यक आहे.

बृहन्मुंबई महानगरपालिकेमार्फत सद्यस्थितीत हाती घेण्यात आलेल्या प्रकल्पांची संख्या, त्याकरीता होणारा खर्च व त्या तुलनेत महानगरपालिकेस प्राप्त होणारे उत्पन्न पाहता, अलीकडील वर्षात, बृहन्मुंबई महानगरपालिकेने हाती घेतलेल्या विविध प्रकल्पांच्या अनुषंगाने भांडवली खर्चामध्ये मोठ्या प्रमाणात वाढ झाली असून आर्थिक दायित्व दिवसेंदिवस वाढतच आहे. त्यामुळे, सन २०२४-२५ व सन २०२५-२६ चे लेखे ताळेबंद करतेवेळी बृहन्मुंबई महानगरपालिकेवर अनुक्रमे रु.४९०० कोटी व रु.४०६० कोटी इतका निधी तात्पुरत्या अंतर्गत हस्तांतरणाद्वारे प्रत्यक्षात उभारण्याची परिस्थिती ओढवली आहे. तसेच, सन २०२६-२७ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजामध्ये रु.१३७६५.७४ कोटी इतका निधी अंतर्गत कर्जाद्वारे उभारणे प्रस्तावित आहे. सबब, उपरोल्लेखीत बाब लक्षात घेता, संबंधित खात्यांनी अत्यंत अत्यावश्यक असल्याशिवाय नवीन कामे हाती घेतेवेळी महानगरपालिकेच्या आर्थिक परिस्थितीचा विचार करणे आवश्यक आहे.

तसेच, बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या खर्चाच्या प्रमाणात महसूली उत्पन्नामध्ये वाढ होताना दिसून येत नाही. त्यामुळे, महसूली खर्च तसेच भांडवली खर्चावर काही कडक निर्बंध घालण्याकरिता तातडीने उपाययोजना करणे तसेच विद्यमान स्रोतांमधून/नवीन स्रोत शोधून उत्पन्नामध्ये वाढ करणे अत्यंत गरजेचे आहे. त्याचप्रमाणे, सामान्य प्रशासन विभागाच्या कार्यालयीन आदेश क्र.एमपीएस/५४६२(६५८) दि.०२.०२.२०२६ नुसार, मुंबई शहराचा विकास घडविण्याकरिता योगदान देण्यास इच्छुक नागरिक, स्वयंसेवी संस्था तसेच कॉर्पोरेट संस्था, इतर वर्ग यांना एकत्रित करून व प्रभावीपणे प्रत्यक्ष सहभागी करून घेऊन शहराचा सर्वांगीण विकास साधण्याकरिता 'Participate Mumbai' हा नवीन कक्ष स्थापन करण्यात आला असून विद्यमान CSR कक्ष हा 'Participate Mumbai' या नवीन कक्षामध्ये विलिन करण्यात आला आहे. तदनुषंगाने सर्व खात्यांना असे कळविण्यात येते की, त्यांनी कोणतीही कामे करतेवेळी अतिरिक्त/अत्यावश्यक व टाळता न येणाऱ्या नवीन कामांसाठी निधी उभारावयाची गरज भासल्यास प्रथमतः 'Participate Mumbai' या नवीन कक्षामार्फत CSR अंतर्गत निधी उभारण्यासाठी प्रामुख्याने प्रयत्न करण्यात यावेत.

२. उपरोक्त बाबी विचारात घेता, सन २०२७-२८ चे अर्थसंकल्पीय अंदाज तयार करण्यासाठी महसुली उत्पन्न व खर्च/भांडवली (प्रकल्प) प्राप्ती व खर्च या बाबतीतील, सन २०२६-२७ चे सुधारित अंदाज व सन २०२७-२८ चे अर्थसंकल्पीय अंदाजाचे संबंधित खात्याचे प्रस्ताव सर्व संबंधित सहाय्यक आयुक्त/खाते प्रमुख यांनी तयार करून महानगरपालिका आयुक्त स्तरावर सादर करावयाच्या कार्यप्रणालीबाबतच्या सूचना खालीलप्रमाणे आहेत.

- (i) अर्थसंकल्पीय अंदाजांचे प्रस्ताव फंडनिहाय (Fundwise), फंक्शननिहाय (Functionwise) तसेच Cost/Profit Centre नुसार तयार करावेत व संबंधित सहाय्यक आयुक्त/खाते प्रमुख यांनी त्यांच्या खात्याच्या सर्व Cost/Profit Centre चे प्रस्ताव एकत्रित करून (Summary) संबंधित प्रमुख लेखापालांच्या अर्थसंकल्प उपविभागाकडे पुढील परिच्छेद ५ मध्ये नमूद केलेल्या वेळापत्रकानुसार एकत्रितपणे (Consolidated) सादर करावेत. असे अर्थसंकल्पीय प्रस्ताव तयार करताना आवश्यकता भासल्यास सन २०२६-२७ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजाबाबतचा पेनड्राईव्ह/महानगरपालिकेच्या संकेतस्थळावर 'नकाशे, अंतरंग आणि अहवाल - प्रकट माहिती - अर्थसंकल्प - Budget Estimate 2026-2027' या टॅब अंतर्गत Upload केलेली अर्थसंकल्पीय अंदाजाची पुस्तके संदर्भित करावीत.
- (ii) प्रत्येक खात्याला स्वतंत्र खाते संकेतांक देण्यात आला असून त्यांनी त्यांच्या खात्याचा एकत्रित प्रस्ताव (उदा.उपप्रमुख अभियंता रस्ते (शहर/पश्चिम उपनगरे/पूर्व उपनगरे)) फंक्शन एरियानुसार, कॉस्ट सेंटरनुसार खाते प्रमुखांच्या स्वाक्षरीने सादर करावा.
- (iii) सन २०२६-२७ चे सुधारित व सन २०२७-२८ चे अर्थसंकल्पीय अंदाज सादर करताना सहाय्यक आयुक्त/खाते प्रमुखांनी मान.महानगरपालिका आयुक्त यांच्या सन २०२६-२७ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजावरील निवेदनामध्ये (M.C.'s Speech on Budget 2026-27) उल्लेख केलेल्या विविध योजनांचा अभ्यास करून सदर योजने अंतर्गत करण्यात आलेल्या / करावयाच्या कामांकरीता / खर्चाकरीता योग्य त्या लेखा संकेतांकांतर्गत आवश्यक ती तरतूद करण्यात यावी. तसेच, बृहन्मुंबई महानगरपालिकेचे उत्पन्न वाढविण्याच्या उपाययोजनांबाबत गांभिर्याने विचार करून त्या अनुषंगाने तरतूद प्रस्ताविण्याची दक्षता संबंधित खात्यांनी घ्यावी.
- (iv) सहाय्यक आयुक्त / खाते प्रमुख यांना अशी सूचना करण्यात येते की, आगामी वर्षात अर्थसंकल्पात समाविष्ट करावयाची नवीन कामे ही खात्यांच्या उद्दीष्टांनुसार अत्यंत महत्वाची असली पाहिजेत. ही बाब लक्षात घेऊन खाते प्रमुखांनी अर्थसंकल्पात प्रस्तावावयाच्या नवीन कामांपैकी अग्रक्रमाने हाती घ्यावयाची कामे, कामांच्या प्राधान्यानुसार (i.e. Priority-I, Priority-II, Priority-III, etc.) नमूद करावीत.
- (v) अर्थसंकल्पात समाविष्ट करावयाच्या नवीन महसुली व भांडवली कामांची एकूण अंदाजित किंमत प्रस्तावांमध्ये नमूद करणे तसेच अशा नवीन प्रस्तावांना संबंधित मान.उप आयुक्त व मान.अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्त यांची प्रशासकीय मंजूरी प्राप्त करून सदर मंजूरीची कागदपत्रे अर्थसंकल्पीय अंदाजाच्या प्रस्तावासोबत जोडणे आवश्यक आहे.
- (vi) आगामी वर्षाच्या अर्थसंकल्पामध्ये प्रकल्प कामांसाठी प्रस्ताविण्यात येणाऱ्या ठोक तरतुदीअंतर्गत (Lumpsum Provision) चालू वर्षातील (सन २०२६-२७) प्रगतीपथावरील कामांसाठी (Ongoing works) व आगामी वर्षात (सन २०२७-२८) हाती घ्यावयाच्या नवीन कामांकरीता अनु क्र.४ भांडवली प्राप्ती आणि भांडवली खर्च यामधील मुद्दा क्र.(xii) प्रमाणे तरतूद प्रस्ताविण्यात यावी व त्याबाबतचा बाबनिहाय तपशील (कामांची यादी) कामांच्या प्राधान्यानुसार प्रस्तावासोबत देण्यात यावा.

- (vii) सन २०२६-२७ चे सुधारित अंदाज सादर करताना, चालू आर्थिक वर्षात पुनर्वाटपाद्वारे / स्थानांतरणाद्वारे/ आकस्मिकता निधीमधून उपलब्ध करून दिलेल्या तरतुदींचा समावेश करण्यात यावा.
- (viii) तसेच, अलीकडील काळात असे निदर्शनास येत आहे की, अर्थसंकल्पातील तरतुदी उपलब्ध केल्यानंतर आर्थिक वर्षाच्या प्रारंभीच काही खात्यांकडून निधी पुनर्वाटपाचे/स्थानांतरणाचे प्रस्ताव प्राप्त होतात. त्यामुळे, संबंधित खात्याने प्रत्येक कामाची आवश्यकता व व्याप्ती निश्चित करून आणि त्याबाबतचा अभ्यास/आकलन खात्याने त्यांच्या स्तरावर करून मगच खात्याच्या अर्थसंकल्पातील एकूण तरतूद लेखाशिर्षनिहाय प्रस्ताविणे अपेक्षित आहे.

त्याचप्रमाणे, भांडवली कामांच्या बाबतीत, संबंधित खात्यामार्फत सुधारित अंदाजामध्ये तरतूद प्रस्ताविताना ती चालू आर्थिक वर्षातच म्हणजेच ३१ मार्च पर्यंत खर्च होणार असल्याची खातरजमा करून मगच तरतूद प्रस्ताविणे अपेक्षित असते, अन्यथा ती आगामी वर्षाच्या मूळ अर्थसंकल्पीय अंदाजात प्रस्तावित करणे उचित ठरते, जेणेकरून खर्च करण्यास पूर्ण वर्षाचा कालावधी उपलब्ध होतो. तसेच, ज्या लेखाशिर्षात प्रत्यक्ष खर्चाची आवश्यकता तरतूदीपेक्षा कमी असल्याचे आढळेल, तेथील अतिरिक्त निधी वर्षाअखेरीस व्यपगत होऊ देण्याऐवजी सुधारित अंदाज सादर करतेवेळीच वित्त विभागाच्या स्वाधीन (Surrender) करावा, जेणेकरून तो अन्यत्र पुनर्वितरित करता येईल अथवा पुढील वर्षाच्या अंदाजामध्ये नियोजनबद्ध उपलब्ध करता येईल.

- (ix) अर्थसंकल्पीय अंदाजात महिला व मुले यांना केंद्रस्थानी ठेवून केलेल्या तरतूदी 'जेंडर बजेट'खाली स्वतंत्रपणे दर्शविण्यात येतात. याच धर्तीवर, सन २०२७-२८ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजातील महिलाकेंद्रित तरतूदी 'जेंडर बजेट' अंतर्गत स्वतंत्रपणे दर्शविण्यात येणार असल्याने महिलांच्या विकासासाठी शिक्षण, आरोग्य व व्यवसायशिक्षण या क्षेत्रातील राबविण्यात येणाऱ्या विविध योजनांसाठी सन २०२७-२८ मध्ये करावयाच्या तरतूदी स्वतंत्रपणे दर्शविण्यात याव्यात.

त्याचप्रमाणे महिला सक्षमीकरणासाठी महानगरपालिकेच्या बंधनकारक व स्वविवेकाधीन कर्तव्यांच्या मर्यादित राहून महिलांकरीता एखादी नवीन योजना राबवावयाची / अंमलात आणावयाची असेल तर त्यासाठी सक्षम प्राधिकाऱ्यांची मंजूरी घेऊन सदर योजनेसाठी तरतूद प्रस्ताविण्यासाठी यथोचित अर्थसंकल्पीय प्रस्ताव संचालक (नियोजन) यांच्यामार्फत सादर करणे आवश्यक आहे.

- (x) केंद्र शासनाने दिव्यांग व्यक्तींच्या कल्याणासाठी दिव्यांग व्यक्तींसाठी समान संधी संरक्षण व समान सहभाग कायदा, १९९५ दि.०१.०१.१९९६ पासून लागू केला आहे. सदर कायद्यातील कलम ४० अन्वये शासन परिपत्रक क्र.दिव्यांग२०१८/प्र.क्र./५२/२०१८/नवि-२८ दि.१० मे, २०१८ मधील तरतुदीनुसार सर्व नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्था यांनी आपल्या अर्थसंकल्पात दारिद्र्य निर्मूलन कार्यक्रमांतर्गत दिव्यांगांसाठी किमान ५% निधी राखीव ठेवण्याबाबत तात्काळ कार्यवाही करावी असे निर्देश दिलेले आहेत. त्याअनुषंगाने खात्याने तरतूदी प्रस्तावाव्यात.

शासन परिपत्रक क्र.संकीर्ण-२०१६/प्र.क्र.४३/१६/नवि-२८ दि.१४.११.२०१७ अन्वये असे निर्देश देण्यात आले आहेत की, "दिव्यांगांसाठी राखून ठेवण्यात आलेला ५% निधी इतर प्रयोजनार्थ न वळविता नागरी भागातील दिव्यांगांसाठीच खर्च करणे अनिवार्य राहिल. सदर निधीचे पुनर्विनियोजन करता येणार नाही व सदर निधी रद्द ही करता येणार नाही. म्हणजेच ज्या वर्षासाठी निधी राखीव ठेवला आहे तो त्याच वर्षात उपरोक्त नमूद प्रयोजनासाठी खर्च करणे आवश्यक राहिल." तद्अनुषंगाने संबंधित खात्याने योग्य ती खबरदारी घ्यावी.

तसेच शासन निर्णय क्र.संकिर्ण-२०१५/प्रक्र/११८/नवि-२० मंत्रालय दि.२८ ऑक्टोबर, २०१५ अन्वये दिव्यांग व्यक्तींसाठी राखीव ठेवण्यात आलेला निधी नागरी भागातील दिव्यांगांसाठी खर्च करण्याकरीता मार्गदर्शक सूचना प्रसृत केल्या आहेत.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक संकेतांक - २०१५१०२८१७०५२७१७२५ असा आहे. तसेच, त्याची प्रत अर्थसंकल्प उपविभागात देखील उपलब्ध आहे. सर्व खाते प्रमुखांनी / सहाय्यक आयुक्तांनी सदर शासन निर्णयाच्या प्रतीचे अवलोकन करून त्यांच्याशी संबंधित बाबींकरीता अर्थसंकल्पीय तरतूद करण्यासाठी संचालक (नियोजन) यांच्याकडे प्रस्ताव सादर करावा. संचालक (नियोजन) यांनी त्यानुसार सदर बाबींसाठी त्यांच्या खात्यांतर्गत दारिद्र्य निर्मूलन कार्यक्रमांतर्गत नवीन लेखाशिर्ष निर्माण करून त्यामध्ये विशिष्ट तरतूदी प्रस्ताविण्याची दक्षता घ्यावी.

महानगरपालिकेत नियुक्त झालेल्या / होणाऱ्या अंध / क्षीणदृष्टी कर्मचाऱ्यांना शासनाच्या निदेशानुसार सहाय्यक तंत्रज्ञान / उपकरणे उपलब्ध करून द्यावयाची आहेत व यासाठी होणाऱ्या खर्चाची तरतूद अर्थसंकल्पात स्वतंत्रपणे करावयाची आहे. त्याअनुषंगाने संबंधित खाते / विभाग प्रमुखांनी / सहाय्यक आयुक्तांनी त्यांच्या आस्थापनेवर कार्यरत दिव्यांग कर्मचाऱ्यांना उपलब्ध करून द्यावयाच्या उपकरणासाठीची तरतूद त्यांच्या खात्याच्या आगामी अर्थसंकल्पात शासनाच्या निदेशानुसार स्वतंत्र शिर्षाखाली करणे आवश्यक आहे.

- (xi) सन २०२७-२८ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजामध्ये मुंबई हवामान कृती आराखड्या (MCAP) संबंधित तरतूदी 'वातावरणीय अर्थसंकल्प अहवाल' अंतर्गत स्वतंत्रपणे दर्शविण्यात येणार असल्याने सन २०२७-२८ मध्ये करावयाच्या तरतूदी स्वतंत्रपणे दर्शविण्यात याव्यात.

महसुली खर्चासंबंधीच्या तरतूदींबाबत Annexure-B-I मधील रकाना क्र.१६, १७ तसेच भांडवली खर्चा संबंधीच्या तरतूदींबाबत ANNEXURE-C मधील रकाना क्र.२८, २९ व ANNEXURE-D मधील रकाना क्र.२२, २३ मध्ये संबंधित लेखा संकेतांकासमोर कामाच्या स्वरूपानुसार MCAP Action Track Number नमूद करण्यात यावा.

MCAP Action Tracks Plan बाबतचा मार्गदर्शक तक्ता माहितीकरीता या परिपत्रकामध्ये ANNEXURE-G सोबत जोडण्यात आलेला आहे.

त्याचप्रमाणे मुंबई हवामान कृती आराखड्याकरिता (MCAP) तरतूद प्रस्ताविण्यासाठी यथोचित अर्थसंकल्पीय प्रस्ताव संबंधित खात्यांकडून सादर करणे आवश्यक आहे. तसेच, याबाबत अधिक माहितीकरीता प्रमुख अभियंता (पर्यावरण व वातावरणीय बदल) यांचे कार्यालय यांच्याशी संपर्क साधावा.

- (xii) बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या के/पूर्व विभागाचे के/दक्षिण व के/उत्तर विभाग तसेच पी/उत्तर विभागाचे पी/पूर्व व पी/पश्चिम विभाग यामध्ये विभाजन झाले असल्याने, सन २०२७-२८ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजामध्ये प्रभाग रचना लक्षात घेऊन आवश्यक ती तरतूद महसुली व भांडवली अर्थसंकल्पांतर्गत प्रस्ताविण्याची दक्षता संबंधित सहाय्यक आयुक्त यांनी घ्यावी. तसेच, जी कामे के/पूर्व व पी/उत्तर विभागांच्या विभाजनापूर्वीच कार्यदिश देऊन हाती घेण्यात आलेली आहेत त्याबाबतच्या दायित्वाची पडताळणी संबंधित लेखा विभागामार्फत करून आवश्यक ती तरतूद योग्य त्या कॉस्ट सेंटर अंतर्गत प्रस्ताविण्याची दक्षता संबंधित सहाय्यक आयुक्त यांनी घ्यावी.

(xiii) बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या विविध कामांचा अर्थसंकल्पीय तरतूदींवर येणारा भार कमी करण्याच्या दृष्टीने सर्व खात्यांमार्फत हाती घेण्यात आलेल्या / येणाऱ्या नवीन प्रकल्पांसाठी नवीन व पर्यायी (Alternate Finance) वित्तीय स्रोतांच्या विविध पर्यायांची चाचपणी केली आहे का? / करण्यात येणार आहे का? याबाबतचा तपशील सादर करणे आवश्यक आहे (उदा. पर्जन्य जलवाहिन्या खात्याकरिता National Disaster Management Authority (NDMA) मार्फत प्राप्त होणारे अनुदान, पर्यावरण व वातावरणीय बदल खात्याकरिता १५ वा वित्त आयोग यामार्फत प्राप्त होणारे अनुदान). याच धर्तीवर, सर्व खात्यांनी अर्थसंकल्पीय तरतूदींव्यतिरिक्त नवीन व पर्यायी (Alternate Finance) वित्तीय स्रोतांद्वारे निधी उभारण्याचे कसोशीने प्रयत्न करणे आवश्यक असून त्याबाबतची नोंद सोबत जोडलेल्या नमूना प्रपत्र Annexure-C व Annexure-D मध्ये सादर करणे आवश्यक आहे.

३. महसुली उत्पन्न आणि महसुली खर्च

- (i) महसुली उत्पन्नाचे प्रस्ताव सादर करताना सर्व खात्यांनी त्यांच्या अखत्यारितील लेखाशिर्षांमध्ये जमा करण्यात येणाऱ्या शुल्क/आकार इत्यादीबाबतीत शेवटची सुधारणा (Last Revision) कधी करण्यात आली आहे त्याचा दिनांक नमूद करणे आवश्यक आहे. तसेच, सर्व खात्यांनी त्यांच्या खात्यामार्फत वसूल करण्यात येणाऱ्या सर्वप्रकारच्या शुल्क/आकार इत्यादीबाबतची परिपत्रके/अनुसूची देखील सोबत जोडणे आवश्यक आहे. महसुली उत्पन्नाचे प्रस्ताव सोबत जोडलेल्या नमूना प्रपत्र Annexure-A मध्ये सादर करणे आवश्यक आहे.
- (ii) बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या विविध खात्यांचे महसुली उत्पन्न वाढविण्याच्या अनुषंगाने मान.महानगरपालिका आयुक्त यांनी दिलेल्या निर्देशांनुसार, मान.सह आयुक्त (वित्त) यांच्या स्वाक्षरीने करनिर्धारक व संकलक खाते, मुंबई अग्निशमन दल, विकास नियोजन खाते, कार्यकारी आरोग्य अधिकारी, मालमत्ता खाते, उद्यान खाते, अनुज्ञापन खाते, प्रमुख/उपनगरीय/विशेष रुग्णालये आणि वैद्यकीय महाविद्यालये, बाजार खाते, रस्ते व वाहतूक खाते, घन कचरा व्यवस्थापन खाते, वीरमाता जिजाबाई भोसले वनस्पती उद्यान व प्राणिसंग्रहालय खाते यांच्या संबंधित मान.उप आयुक्त/मान.सह आयुक्त यांना दि.११.०८.२०२६ रोजीच्या अर्धशासकीय पत्राद्वारे उपाययोजना करण्याबाबत सुचित करण्यात आलेले आहे. सबब, महसुली उत्पन्नाचे प्रस्ताव सादर करताना सर्व खात्यांनी सदर उपाययोजनांबाबतचा सारासार विचार करून योग्य ती तरतूद प्रस्ताविण्याची दक्षता घेण्यात यावी.
- (iii) काही खात्यांच्या बाबतीत सन २०२६-२७ करिता महसुली खर्चासाठी उदा.आस्थापना खर्च, प्रशासकीय खर्च अंतर्गत टपाल खर्च, दूरध्वनी, वीज देयके इत्यादी, प्रचलन व परिरक्षण खर्च अंतर्गत सर्वसाधारण दुरुस्त्या, मेडीसीन, ड्रग्स इत्यादीसाठी निधी पुनर्वाटपाचे/ निधी स्थानांतरणाचे/ आकस्मिकता निधीचे प्रस्ताव संबंधित खात्यांमार्फत सादर केले जातात. अतएव, सन २०२७-२८ करिता अशा बाबींसाठी तरतूद प्रस्ताविताना दिनांक ३० सप्टेंबर, २०२६ पर्यंत झालेला प्रत्यक्ष खर्च (यामध्ये पुनर्वाटप / निधी स्थानांतरण / आकस्मिकता निधी या पध्दतीने केलेला खर्चही अंतर्भूत करावा) विचारात घ्यावा, जेणेकरून आगामी वर्षात निधीच्या पुनर्वाटपासाठी/स्थानांतरणासाठी/आकस्मिकता निधीतून तरतूद उपलब्ध करून देण्यासाठी प्रस्ताव सादर करण्याची आवश्यकता भासणार नाही.
- (iv) महसुली अर्थसंकल्पीय अंदाजाच्या प्रस्तावाची छाननी करतेवेळी असे निदर्शनास येते की, अर्थसंकल्पीय तरतूद प्रस्ताविताना ज्या कारणांसाठी/कामांसाठी तरतूद प्रस्ताविण्यात येते त्या कामांच्या/सेवेच्या/वस्तू खरेदी इत्यादींच्या बाबतीत आवश्यकतेनुसार योग्य ते परिगणन न करता ढोबळपणे अर्थसंकल्पीय अंदाजाच्या तरतुदी प्रस्ताविण्यात येतात. ही बाब आर्थिक शिस्तीच्या दृष्टीकोनातून योग्य नाही. तरी ज्या कामांच्या/सेवेच्या/वस्तू खरेदी इत्यादींच्या बाबतीत अर्थसंकल्पात तरतुदी प्रस्ताविण्यात येणार आहेत त्या प्रस्ताविताना सर्व

बाबींची शहानिशा करून येणाऱ्या एकूण खर्चाची अचूक परिगणना करून आवश्यक तेवढीच अर्थसंकल्पीय तरतूद प्रस्ताविण्यात यावी तसेच लेखा संकेतांकनिहाय कामाची यादी सोबत जोडण्यात यावी. (उदा. २२०८००४०० (उपयोजित बाह्य सेवांवरील खर्च) - बाह्यसेवेसाठी लागणारे कर्मचारी/कामगार यांची संख्या × सेवेचा कालावधी × सेवेचा दर इत्यादी.)

- (v) शासन परिपत्रक क्र.संकिर्ण २०१७/प्र.क्र.(२०८/१७) सह. दि.१७.११.२०१७ अन्वये दिलेल्या निर्देशानुसार, माहितीचा अधिकार अधिनियमांतर्गत होणाऱ्या पत्रव्यवहारासाठी महसुली अर्थसंकल्पातील लेखा संकेतांक - २२०८००८०१ (Expenses on account of Right to Information Act) अंतर्गत तरतूद करणे आवश्यक आहे. त्या अनुषंगाने, सन २०२७-२८ च्या अर्थसंकल्पात आवश्यक ती तरतूद करण्यात यावी.
- (vi) महानगरपालिका मुद्रणालय, प्रतिरूप मुद्रणालय, महानगरपालिका विद्युत धुलाई केंद्र, महानगरपालिका कार्यशाळा, महानगरपालिका ओतशाळा, कार्यकारी अभियंता (परिवहन), जनसंपर्क अधिकारी, मटेरियल टेस्टिंग लॅब, अस्फाल्ट प्लॅन्ट इत्यादींमार्फत पुरविल्या जाणाऱ्या खात्यांतर्गत सेवांसाठी सन २०२७-२८ चे प्रस्ताव संबंधित खात्यांनी तयार करताना सर्व उपयोगकर्त्या खात्यांना सेवा पुरविण्यासाठी लागणाऱ्या खर्चाची पुरेशी तरतूद प्रस्तावावी. अतएव, उपयोगकर्त्या खात्यांनी अशा खात्यांतर्गत सेवांच्या खर्चासाठी त्यांच्या खात्याखाली स्वतंत्र तरतूद प्रस्ताविण्याची आवश्यकता नाही, परंतु त्यांना आगामी वर्षभरात लागणाऱ्या सेवांची माहिती खात्यांतर्गत सेवा पुरविणाऱ्या संबंधित खात्यांना सादर करणे आवश्यक आहे.

यासाठी वर्ष २०२४-२५ व २०२५-२६ मध्ये खात्यांतर्गत सेवा पुरविणाऱ्या खात्यांकडून महानगरपालिकेतील ज्या ज्या खात्यांना सेवा पुरविण्यात आल्या त्यांचा संपूर्ण सविस्तर तपशील सेवेच्या खर्चासह सादर करावा. त्याचबरोबर, चालूवर्षी म्हणजेच २०२६-२७ मध्ये एप्रिल २०२६ ते सप्टेंबर २०२६ पर्यंत कोणकोणत्या खात्यांना सेवा पुरविण्यात आल्या व त्यांचा खर्च खात्यांतर्गत सेवा पुरविणाऱ्या खात्यांनी सादर करणे बंधनकारक राहिल. या खर्चाच्या आधारे सन २०२७-२८ मध्ये खात्यांतर्गत सेवा पुरविणाऱ्या खात्यांना खर्चासाठी तरतूद उपलब्ध करून देण्यात येईल याची कृपया नोंद घ्यावी.

- (vii) Material Management Module अंतर्गत खरेदी करावयाच्या वस्तुंसाठी संबंधित लेखाशिर्षांमध्ये पुरेशी तरतूद करण्यात यावी असे स्पष्ट निर्देश मागील काही वर्षांपासून देण्यात येत आहेत. तरीदेखील अनेक खात्यांकडून याबाबतची दक्षता न घेण्यात आल्यामुळे पुनर्वाटपाचे प्रस्ताव सादर करण्यात येतात हे आर्थिक शिस्तीच्या दृष्टीकोनातून योग्य नाही. तसेच, यामुळे विनाकारण प्रशासकीय कामात वाढ होते व वेळेचा अपव्यय होतो.

सादर परिस्थितीचा विचार करता, सन २०२७-२८ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजामध्ये भांडारासाठी खरेदी करावयाच्या विविध वस्तुंसाठी तरतूद प्रस्ताविताना परिपत्रक क्र.प्रले(वि)/एफएआर/२ दि.१०.०४.२०१२ मधील मार्गदर्शक तत्वांचे काटेकोरपणे अवलोकन करावे तसेच Material Management Module अंतर्गत त्यांच्या खात्याशी संबंधित लेखाशिर्षांची संचालक (माहिती व तंत्रज्ञान) खात्याकडून खातरजमा करावी आणि सन २०२५-२६ मध्ये विविध वस्तुंच्या खरेदीपोटी करण्यात आलेल्या खर्चाचा आढावा घेऊन त्याप्रमाणे योग्य त्या लेखा संकेतांकांतर्गत तरतुदी प्रस्ताविण्यात याव्यात. त्यामुळे, आगामी वर्षी पुनर्वाटपाद्वारे निधी उपलब्ध करून देण्याची गरज भासणार नाही. सर्व खाते प्रमुखांनी / सहाय्यक आयुक्तांनी या सुचनेचे काटेकोरपणे पालन करावे.

- (viii) महसुली स्वरूपाच्या दैनंदिन खर्चासाठी अर्थसंकल्प 'अ' (फंड कोड - ११,१२,६०,७०), 'ब' (फंड कोड - २१,२२,२३) व 'ई' (फंड कोड - ३०) च्या बाबतीत सन २०२६-२७ करीता आयुक्तांनी स्थायी समिती यांना सादर केलेल्या अर्थसंकल्पीय अंदाजाच्या तरतुदींमध्ये १०% कपात करून सन २०२७-२८

या वर्षासाठी तरतूद उपलब्ध असेल असे गृहित धरून महसुली खर्चाचे प्रस्ताव सादर करावेत. मात्र, अपवादात्मक परिस्थितीत वाढीव तरतूद आवश्यक असल्यास त्याबाबतचे समर्थन व स्पष्टीकरण स्वतंत्र प्रस्तावात नमूद करून त्यास परस्पर संबंधित मान. अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्त/मान. महानगरपालिका आयुक्त यांची प्रशासकीय मंजूरी प्राप्त करून सदर प्रस्ताव विहित वेळेत प्रमुख लेखापाल (वित्त) खात्याच्या अर्थसंकल्प उपविभागास सादर करावेत. त्यानंतर सादर केलेले प्रस्ताव अर्थसंकल्पीय तरतुदींच्या दृष्टीकोनातून विचारात घेतले जाणार नाहीत याची नोंद घ्यावी. महसुली खर्चाचे प्रस्ताव सोबत जोडलेल्या नमूना प्रपत्र Annexure-B-I, Annexure-B-II, Annexure-B-III मध्ये सादर करणे आवश्यक आहे.

- (ix) नॅशनल म्युनिसिपल अकौंटिंग मॅन्युअलमधील (NMAM) मार्गदर्शक तत्वांनुसार जी कामे 'असेट्स' निर्माण (Assets Creation) करत नाहीत त्यांचा अंतर्भाव प्रकल्प कामाखाली करता येत नाही. अतएव, अशी कामे महसुली अर्थसंकल्पांतर्गत प्रस्ताविण्यात यावीत. तसेच, किरकोळ दुरुस्त्या व परिरक्षणाच्या कामासाठी देखील प्रकल्प कामांतर्गत तरतूद न प्रस्ताविता महसुली अर्थसंकल्पात प्रस्ताविण्यात यावी.
- (x) मालमत्ता कर आणि इतर निर्धारित करांच्या थकबाकीच्या अधिदानाकरीता अतिरिक्त तरतूद उपलब्ध करून देण्याचे प्रस्ताव मागील काही वर्षांपासून वर्षाअखेरीस प्राप्त होत असून, सदर निर्धारित करांच्या अधिदानाकरीता मोठ्या प्रमाणात पुनर्वाटपाद्वारे/आकस्मिकता निधीमधून तरतूद उपलब्ध करून द्यावी लागत आहे. त्यामुळे, सन २०२७-२८ मध्ये मालमत्ता कर आणि इतर निर्धारित करांच्या अधिदानासाठी तरतुदी प्रस्ताविताना सर्व खात्यांनी करनिर्धारण व संकलन खात्याशी तसेच शासनाच्या संबंधित कार्यालयांशी संपर्क साधून त्यांच्या अखत्यारीतील सर्व करांच्या थकबाकीचे तसेच सन २०२७-२८ मधील मालमत्ता कर आणि इतर निर्धारित करांचे परिगणन करून योग्य त्या लेखाशिर्षांतर्गत पुरेशी तरतूद प्रस्ताविण्याची दक्षता घ्यावी. सन २०२७-२८ मध्ये मालमत्ता कर आणि इतर निर्धारित करांच्या थकबाकीसाठी कोणत्याही परिस्थितीत आकस्मिकता निधीमधून अतिरिक्त तरतूद उपलब्ध करून देण्यात येणार नाही याची नोंद सर्व खाते प्रमुखांनी घ्यावी. तसेच, काही प्रकरणी सदर कामासाठी आवश्यकतेपेक्षा भरपुर जास्त प्रमाणात तरतूद करून नंतर त्यातून पुनर्वाटप करण्याचे प्रस्ताव सादर केले जातात ही बाब सुद्धा अर्थसंकल्पीय शिस्तीला धरून नाही.
- (xi) सर्व खातेप्रमुखांनी त्यांच्या खात्यांतर्गत वेगवेगळ्या कामांच्या वार्षिक परिरक्षणाच्या कराराच्या संबंधीची कागदपत्रे अर्थसंकल्पीय प्रस्तावासोबत जोडण्याची दक्षता घेण्यात यावी.
- (xii) सर्व खातेप्रमुखांना असे सुचित करण्यात येते की, सातत्याने वाढणारा आस्थापना खर्च आणि महसुल संकलन याची आकडेवारी लक्षात घेता, संबंधित विभागांनी उपलब्ध असलेल्या यंत्र सामुग्रीचा व मनुष्यबळाचा पूर्ण क्षमतेने वापर करून प्रचलन व परिरक्षण यावरील होणारा खर्च कमी करण्यासाठी नियोजन करणे आवश्यक आहे.

४. भांडवली प्राप्ती आणि भांडवली खर्च

- (i) जी प्रकल्प कामे अनुदाने व कर्जे यातून करण्यात येत/येणार असतील त्या कामांच्याबाबतीत अभिप्रायाच्या रकान्यात ती कोणत्या अनुदानातून/कर्जातून करण्यात येत/येणार आहेत, याबाबत अभिप्राय देण्यात यावेत. तसेच एकूण अर्थसंकल्पीय तरतुदीपैकी किती टक्के अनुदाने/कर्जे आहेत याचा स्पष्ट उल्लेख करण्यात यावा.
- (ii) सन २०२६-२७ च्या सुधारित अंदाजाचे व सन २०२७-२८ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजाचे भांडवली खर्चाचे प्रस्ताव सादर करताना खात्याने खर्च करण्याची क्षमता, मागील ३ आर्थिक वर्षांच्या तसेच चालू वर्षाच्या सहामाहीच्या प्रत्यक्ष खर्चाचा आढावा घेऊन तदनुसार अर्थसंकल्पीय तरतुदी प्रस्ताविण्यात याव्यात.
- (iii) प्रकल्प कामांचे प्रस्ताव तयार करताना भांडवली अर्थसंकल्प 'अ' (फंड कोड - ११, १२, ६०, ७०), 'ब' (फंड कोड - २१, २२, २३) व 'ई' (फंड कोड - ३०) च्याबाबतीत अपवादात्मक परिस्थितीत वाढीव

तरतूद आवश्यक असल्यास त्याबाबतचे समर्थन व स्पष्टीकरण स्वतंत्र प्रस्तावात नमूद करुन त्यास परस्पर संबंधित मान.अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्त / मान.महानगरपालिका आयुक्त यांची प्रशासकीय मंजूरी प्राप्त करुन सदर प्रस्ताव विहित वेळेत प्रमुख लेखापाल (वित्त) खात्याच्या अर्थसंकल्प उपविभागास सादर करावेत. त्यानंतर सादर केलेले प्रस्ताव अर्थसंकल्पीय तरतुदींच्या दृष्टीकोनातून विचारात घेतले जाणार नाहीत तसेच सदर प्रकल्प कामांकरिता अतिरिक्त निधी उपलब्ध करण्याबाबतचे प्रस्ताव सुद्धा विचारात घेतले जाणार नाहीत याची नोंद घ्यावी.

तसेच, अर्थसंकल्प 'अ' (फंड कोड - ११, १२, ६०, ७०), 'ब' (फंड कोड - २१, २२, २३) आणि 'ई' (फंड कोड - ३०) च्या प्रगतीपथावरील प्रकल्प कामांकरिता सोबतचे नमुना ANNEXURE-C आणि नवीन प्रकल्प कामांकरिता नमुना ANNEXURE-D लक्षात घ्यावे. या संदर्भात असे निदर्शनास आले आहे की, सदर प्रपत्रातील प्रकल्प कामांच्या नियोजनाबाबतचा तपशील बहुतांशी खात्यांकडून पूर्णपणे भरला जात नाही. तरी याबाबतचा तपशील (ANNEXURE-C रकाना क्र.२३ ते २७ आणि ANNEXURE-D रकाना क्र.१७ ते २१ सह) पूर्णपणे नमूद करावा.

(iv) अ) मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ मधील कलम ५०टीटी(७)(ब) नुसार सर्व सहाय्यक आयुक्त/खाते प्रमुख यांनी त्यांच्या विभागाचे/खात्याचे फक्त नवीन कामाचे प्रस्ताव प्रभाग समितीच्या शिफारशीसाठी पाठविण्यात यावेत.

ब) भांडवली खर्चाच्या कामांबाबत मान.महानगरपालिका आयुक्तांनी परिपत्रक क्र.CA(F)/Exp/१३ दि.११.०७.२०१९ अन्वये खालीलप्रमाणे आदेश दिले आहेत –

- (i) In the ensuing year's budget, the proposals for lumpsum provision for capital works is to be submitted by considering the provision for current year ongoing works and provision proposed for new works in ensuing year with their work-list alongwith their work preferences.
- (ii) Each and every work should have distinct estimated cost and distinct budget provision. For creating separate G.L. Codes, the Central Agency department may club expenditure of all works of their department in the ward and propose total budget provision for their works in the Ward. HoD's of Central Agency should take cognizance of this instructions while submitting such proposal to Ward Committee.

सदर आदेशांचे काटेकोरपणे पालन करुन सन २०२७-२८ चे अर्थसंकल्पीय प्रस्ताव सादर करावेत.

(v) महानगरपालिकेचे अर्थसंकल्पीय अंदाज अंतिम करण्याकरिता विविध प्रकल्प कामांच्या दायित्वाच्या स्थितीबाबतची माहिती घेणे आवश्यक आहे. तद्अनुषंगाने पूर्ण झालेल्या कामांचे, चालू असलेल्या कामांचे व भविष्यात नवीन प्रकल्पांच्या दायित्वाचा तक्ता ANNEXURE-E (ANNEXURE-E-I ते ANNEXURE-E-V सह) नुसार भरावा. सदर माहिती भरताना प्रत्येक लेखा संकेतांक मधील प्रत्येक कामाच्या तपशिलासह माहिती भरून सादर करावे.

त्यानुसार योग्य ती खबरदारी घेऊन सर्व खाते प्रमुखांनी सदर आदेशांचे / सुचनांचे पालन करुन **खर्च कमी करण्याच्या दृष्टीने आढावा घेऊन** अर्थसंकल्पीय प्रस्ताव प्रमुख लेखापाल (वित्त) खात्याच्या अर्थसंकल्प उपविभागास सादर करण्यात यावा.

- (vi) भांडवली कामांच्या बाबतीत सन २०२६-२७ च्या सुधारित अंदाजाचे व सन २०२७-२८ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजाचे प्रस्ताव सादर करताना ज्या कामांचे कार्यदिश देण्यात आलेले आहेत अशी कामे व प्रगतीपथावर असलेली कामे यांचा प्राधान्याने विचार करून त्यानुसार भांडवली खर्चासाठी तरतूद प्रस्ताविण्याची दक्षता सर्व खात्यांनी घेणे आवश्यक आहे. कोणत्याही परिस्थितीत आगामी आर्थिक वर्षात पूर्ण झालेल्या तथापि अर्थसंकल्पीय तरतूद उपलब्ध नसलेल्या कामांसाठी आकस्मिकता निधीतून तरतूद उपलब्ध करून देता येणार नाही याची संबंधितांनी नोंद घ्यावी व त्यानुसार भांडवली खर्चाचे प्रस्ताव सादर करावेत.
- (vii) जंगम मालमत्ता (Moveable Assets) खरेदीसाठी उदा.फॅक्स मशिन, फर्निचर, यंत्रे व संयंत्रे, वाहने इत्यादींच्या खरेदीसाठी सादर करावयाच्या प्रस्तावात अंतर्भूत करावयाच्या कामांसाठी ४ या सिरिजने सुरु होणारे स्वतंत्र ९ अंकी लेखा संकेतांक (G.L.Code) देण्यात आले आहेत. तथापि, सदर स्वतंत्र लेखाशिर्षात तरतूद न प्रस्ताविता संबंधित बाबीच्या ४ सिरिज अंतर्गत मुख्य लेखाशिर्षात उदा.लेखा संकेतांक - ४१०४०००००, लेखा संकेतांक - ४१०६०००००, लेखा संकेतांक - ४१०७००००० इ. अंतर्गत तरतुदी प्रस्ताविण्यात याव्यात.
- (viii) विविध खात्यांमार्फत यंत्रसामग्री यांच्या खरेदीसाठी करण्यात येणाऱ्या तरतुदींच्या अनुषंगाने असे निदर्शनास येते की, यंत्रे व संयंत्रे यांच्या खरेदीसाठी प्रथमतः अर्थसंकल्पीय तरतूदी करण्यात येतात व प्रतिवर्षी १ एप्रिलनंतर त्या यंत्राचे तपशील (Specifications) अंतिम करण्यात येतात.त्यामुळे, बहुतांशवेळी ज्या बाबींसाठी अर्थसंकल्पीय अंदाजात तरतूदी करण्यात येतात, त्या खरेदी न करता त्याऐवजी इतर यंत्र सामग्रीची खरेदी सदर तरतुदीमधून करण्यात येते.

तसेच, काही खात्याच्या बाबतीत उदा.प्रमुख अग्निशमन अधिकारी, रुग्णालये, इत्यादींच्याबाबतीत अर्थसंकल्पीय तरतूद प्रस्ताविण्यापूर्वी यंत्राचे तपशील (Specifications) अंतिम झालेले नसतात तसेच सदर यंत्रसामग्रीची खरेदीची प्रक्रिया दीर्घकालीन असल्यामुळे सर्व प्रक्रिया पार पाडून, यंत्रसामग्रीच्या खरेदीसाठी कार्यदिश देण्यास विलंब होतो. त्यामुळे, चालू आर्थिक वर्षात संबंधित लेखाशिर्षामध्ये खर्चाचे दायित्व नोंद होते. तथापि, त्याच आर्थिक वर्षात सदर यंत्राची प्रत्यक्ष प्राप्ती (Delivery) न होता बहुतांशवेळी आगामी आर्थिक वर्षात सदर यंत्रसामग्री प्राप्त होते. मात्र, त्या वर्षात संबंधित लेखाशिर्षात आर्थिक तरतूद उपलब्ध नसल्यामुळे सदर यंत्रसामग्रीच्या खरेदीचे अधिदान करण्यास अडचण निर्माण होते. तसेच काही बाबतीत यंत्रसामग्री परदेशातून आयात केल्या जातात व त्याकरीता L.C. (Letter of Credit) द्वारे अधिदान होते.अशा वेळेस बँकेचे Advise मागवून वेळेवेळी सॅप प्रणालीमध्ये (Miro/Migo/Service Entrysheet) पदस्थापित करणे आवश्यक आहे. सदर खर्च सॅप प्रणालीमध्ये त्याच आर्थिक वर्षात पदस्थापित करताना आवश्यक तो निधी उपलब्ध नसल्याने संबंधित लेखाशिर्षात निधी स्थानांतरणाद्वारे/आकस्मिकता निधीतून तरतूद उपलब्ध करून द्यावी लागते, म्हणजेच एका यंत्रसामग्रीच्या खरेदीसाठी दोन वेळा अर्थसंकल्पीय तरतूद उपलब्ध करून देणे भाग पडते. ही बाब अर्थसंकल्पीय शिस्तीच्या दृष्टीकोनातून योग्य नाही. त्यामुळे, याबाबतीत सुसूत्रता आणण्याच्या दृष्टीकोनातून आगामी अर्थसंकल्पीय वर्षात यंत्रसामग्रीच्या खरेदीकरिता तरतूद करण्यासाठी पुढील कार्यपद्धतीचा अवलंब करण्यात यावा.

अ) आगामी आर्थिक वर्षात खरेदी करावयाच्या यंत्र सामग्रीचे तपशील (Specifications) तयार करून प्रचलित पद्धतीनुसार सदर तपशील (Specifications) अंतिम करण्यात यावेत.

ब) सदरचे तपशील (Specifications) अंतिम करताना निविदा मागविल्यानंतर त्यास कमीतकमी ४ ते ५ प्रतिसाद प्राप्त होतील अशा पद्धतीने ते तयार करण्यात यावेत.

क) गेल्या दोन-तीन वर्षांमध्ये सदर यंत्रसामग्री कोणत्या किंमतीने खरेदी करण्यात आली याचा तसेच सध्याचा बाजारभाव व इतर खात्यांनी देखील सदर यंत्राची खरेदी केली असल्यास त्यांच्या किंमतीबाबतचा विचार करून यंत्रसामग्रीची अंदाजित किंमत ठरविण्यात यावी.

उपरोक्त 'अ' ते 'क' स्थित बाबी नमूद करून अर्थसंकल्पीय तरतूद करण्याकरीता संबंधित मान.अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्त यांची मंजूरी प्राप्त करावी व सदर मंजूरीच्या अनुषंगाने अर्थसंकल्पीय तरतूद करण्याबाबतचा प्रस्ताव सादर करण्यात यावा.

- (ix) विकास आराखड्याशी सुसंगत (Convergence) अर्थसंकल्पीय अंदाज तयार करण्याच्या अनुषंगाने, सन २०२७-२८ मध्ये विकास आराखड्याच्या अंमलबजावणीसाठी आवश्यक असलेला निधी उपलब्ध करून द्यावयाचा असल्याने क्र.सीए/एफडीटी/२१ दि.३०.११.२०१६ अन्वये प्रसृत केलेल्या मार्गदर्शक सूचना संदर्भित कराव्यात. त्यानुसार, महानगरपालिकेच्या रिक्त जागांवरील आरक्षणांचा विकास करण्याच्या दृष्टीने संबंधित खात्यांनी सन २०२७-२८ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजात तरतूदी प्रस्ताविणे आवश्यक आहे. विकास आराखड्याच्या अंमलबजावणीचा मागोवा ठेवण्याच्या दृष्टीने, प्रत्येक खात्याने त्यांचे अर्थसंकल्पीय अंदाज दोन भागांमध्ये उदा.भांडवली खर्च(CAPEX) व बिगर भांडवली खर्च(NON CAPEX) तयार करावेत. भांडवली खर्चामध्ये समाविष्ट करावयाच्या बाबींमध्ये विकास आराखड्यात असलेल्या आरक्षणानुसार महानगरपालिका मालमत्ता (Municipal Assets) तयार होतील अशा नवीन विकास कामांसाठी तरतूद प्रस्ताविण्यात यावी. बिगर भांडवली खर्चामध्ये (NON CAPEX) दुरुस्त्या, परिरक्षण, पुनर्विकास, अंतर्गत सजावटी इत्यादी करीता तरतूदी प्रस्ताविण्यात याव्यात.

सर्व खात्यांनी सन २०२७-२८ चे अर्थसंकल्पीय अंदाज प्रस्ताविताना उपरोक्त नमूद पद्धतीनेच अर्थसंकल्पीय अंदाज तयार करावेत. कार्य करणारी खाती व विकास आराखड्यातील आरक्षणानुसार संभाव्य नवीन विकास कामे यांची यादी या परिपत्रकासमवेत D.P. Annexure-F-I मध्ये जोडण्यात आली आहे. विकास आराखड्यातील आरक्षणाच्या प्रस्तावित विकासाबाबत मागोवा घेण्यासाठी भांडवली खर्चामध्ये (CAPEX) प्रस्तावित केलेल्या नवीन कामांची यादी परिपत्रकासोबत जोडलेल्या D.P. Annexure-F-II प्रपत्रात भरून देणे आवश्यक आहे व त्यांची एक प्रत प्रमुख अभियंता (विकास नियोजन) यांच्याकडे सादर करणे आवश्यक आहे.

- (x) अर्थसंकल्पात समाविष्ट करावयाच्या नवीन प्रकल्प/कामांची एकूण अंदाजित किंमत प्रस्तावांमध्ये नमूद करणे तसेच अशा नवीन प्रस्तावांना संबंधित मान.उप आयुक्त व मान.अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्त यांची प्रशासकीय मंजूरी प्राप्त करून सदर मंजूरी क्रमांक व दिनांक प्रस्तावामध्ये नमूद करून मंजूरीच्या कागदपत्रांच्या छायांकीत प्रती प्रस्तावासोबत जोडणे आवश्यक आहे.
- (xi) वेळोवेळी वित्त आयोगाकडून प्राप्त झालेल्या अनुदानाच्या अनुषंगाने जी कामे हाती घेण्यात आली आहेत त्या कामांचा तक्ता संपूर्ण तपशिलासहीत कृपया सोबत जोडण्यात यावा.तसेच, या कामांकरीता सन २०२७-२८ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजामध्ये स्वतंत्र तरतूद प्रस्ताविण्यात येणार नाही याची दक्षता संबंधित खातेप्रमुखांनी घ्यावी जेणेकरून अश्या कामांची द्विरुक्ती होणार नाही.
- (xii) भांडवली अर्थसंकल्पांतर्गत करण्यात आलेल्या ठोक तरतूदीमधून नवीन कामे हाती घेऊन मोठ्या प्रमाणात दायित्व निर्माण करण्यास प्रतिबंध घालण्याकरिता, संबंधित आर्थिक वर्षात हाती घ्यावयाच्या नविन कामांसाठी त्या त्या आर्थिक वर्षाकरिता नविन लेखा संकेतांक निर्माण केले जातात. सदर विविध लेखा संकेतांक अंतर्गत संबंधित खात्याने कामाच्या स्थितीनुसार व आवश्यकतेनुसार तरतूद प्रस्ताविणे आवश्यक आहे.

तसेच असे निदर्शनास येते की, उपरोक्त संबंधित लेखा संकेतांकामध्ये तरतूद प्रस्ताविताना सदर कामाच्या निविदा प्रक्रियेकरिता लागणारा कालावधी विचारात न घेता कोणत्याही लेखा संकेतांकामध्ये तरतूद प्रस्ताविण्यात येते. त्यामुळे, सदर तरतूद त्या त्या आर्थिक वर्षाच्या लेखा संकेतांकामध्ये स्थानांतरणाद्वारे उपलब्ध करून देणे भाग पडते. अतएव, संबंधित खात्याने एखाद्या कामाकरिता तरतूद प्रस्ताविताना त्या कामाची स्थिती तसेच त्याअनुषंगाने निविदा प्रक्रियेकरिता लागणारा कालावधी, इत्यादी बाबी विचारात घेऊन योग्य त्या लेखा संकेतांकांतर्गत तरतूद प्रस्ताविणे आवश्यक आहे.

- (xiii) आगामी वर्षाच्या अर्थसंकल्पात समाविष्ट करावयाच्या लोकोपयोगी कामांबाबत सन्माननीय नगरसेवकांना काही सूचना करावयाच्या असल्यास त्या विहित कालावधीत संबंधित खात्याकडे करणे त्यांना शक्य व्हावे यासाठी सदर परिपत्रकाची माहिती सन्माननीय नगरसेवकांना करून देणे आवश्यक आहे. त्यादृष्टीने सर्व सहाय्यक आयुक्तांनी सदर परिपत्रकास त्या त्या विभागातील सन्माननीय नगरसेवकांना अवगत होण्यासाठी मोठ्या प्रमाणात प्रसिध्दी देण्यासाठी त्वरीत कार्यवाही करावी.

५. सन २०२६-२७ चे सुधारित अंदाज व २०२७-२८ चे अर्थसंकल्पीय अंदाजाचे प्रस्ताव सादर करण्याचे वेळापत्रक खालीलप्रमाणे आहे -

परिपत्रक क्र.प्रले/एफडीटी/३४ दि.१७.८.२००० नुसार

- (i) महसुली खर्चाचे आस्थापना, प्रशासकीय खर्च, व्याज व वित्त आकार महसुली अनुदाने, अंशदाने आणि सवलती इत्यादी लेखाशीर्षाबाबतचे तसेच भांडवली (प्रकल्प) खर्चाचे **प्रभाग समितीच्या कक्षेत न येणारे सर्व प्रस्ताव** त्याचप्रमाणे महसुली उत्पन्न/भांडवली प्राप्तीचे आणि आगाऊ रकमा व अनिश्चित लेखा सेवाशीर्षासंबंधीचे सर्व प्रस्ताव संबंधित सहाय्यक आयुक्त/खाते प्रमुख यांनी प्रमुख लेखापाल (वित्त) यांच्या कार्यालयाकडे सादर करावयाचा अंतिम दिनांक ९ ऑक्टोबर, २०२६
- (ii) मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ मधील कलम ५०टीटी(७)(ब) नुसार सर्व सहाय्यक आयुक्त/खाते प्रमुख यांनी त्यांच्या विभागाचे/खात्याचे नविन कामांचे प्रस्ताव प्रभाग समितीच्या शिफारशीसाठी संबंधित विभागाच्या सहाय्यक आयुक्तांकडे सादर करण्याचा अंतिम दिनांक ९ ऑक्टोबर, २०२६
- (iii) संबंधित सहाय्यक आयुक्त यांनी प्रभाग समितीच्या कार्यक्रम पत्रिकेवर विषय आणून प्रस्तावांवर प्रभाग समितीच्या शिफारशी प्राप्त करून संबंधित खाते प्रमुखांकडे अभिप्रायासाठी पाठविण्याचा अंतिम दिनांक २३ ऑक्टोबर, २०२६
- (iv) संबंधित सहाय्यक आयुक्त/खाते प्रमुख यांनी शिफारस प्राप्त प्रस्ताव त्यांच्या अभिप्रायासह प्रमुख लेखापाल (वित्त) यांच्या कार्यालयाकडे सादर करावयाचा अंतिम दिनांक ३० ऑक्टोबर, २०२६

६. उपरोक्त परिच्छेद ५ (ii) मध्ये नमूद केल्यानुसार प्रभाग समितीच्या शिफारशीसाठी सादर करावयाचे प्रस्ताव संबंधित विभागाच्या सहाय्यक आयुक्तांकडे दिनांक ९ ऑक्टोबर, २०२६ पर्यंत सादर करावेत व त्याचवेळी त्याची एक प्रत प्रमुख लेखापाल (वित्त) खात्याच्या अर्थसंकल्प उपविभागाकडे सादर करावी.

७. सहाय्यक आयुक्त/खाते प्रमुख यांनी उपरोक्त सूचनांचे काटेकोरपणे पालन करून प्रभाग समितीच्या कार्यक्षेत्र येणारे व प्रभाग समितीच्या कार्यक्षेत्र न येणारे प्रस्ताव उपरोक्त परिच्छेद ५ व ६ मध्ये अगोदरच नमूद केलेल्या दिनांकास परिपूर्ण प्रस्ताव प्रमुख लेखापाल (वित्त) खात्याच्या अर्थसंकल्प उपविभागाकडे सादर करावयाचे आहेत.

प्रस्तुत दिनांकापर्यंत प्रस्ताव प्राप्त न झाल्यास त्या खात्याचा कोणत्याही प्रकारचा प्रस्ताव चालू/आगामी वर्षाच्या अर्थसंकल्पात समाविष्ट करावयाचा नाही असे गृहित धरण्यात येऊन पुढील कार्यवाही पूर्ण करण्यात येईल.

८. सर्व संबंधित सहाय्यक आयुक्त/खाते प्रमुख यांनी त्यांच्या विभागाच्या/खात्याच्या अर्थसंकल्पीय प्रस्तावासोबत सदर प्रस्तावाची सॉफ्ट कॉपीही (Pen Drive/E-mail मध्ये) सादर करावी.

९. विविध खात्यांनी सादर केलेल्या अर्थसंकल्पीय प्रस्तावांबाबत बऱ्याचदा काही स्पष्टीकरण / अतिरिक्त माहिती आवश्यक असते तसेच प्रस्तावात काही बदल / दुरुस्त्या करणे आवश्यक असते किंवा प्रस्तावाशी संबंधित मंजुरीची कागदपत्रे प्राप्त करणेही आवश्यक असते. त्याचप्रमाणे अर्थसंकल्पीय बैठकांच्या वेळापत्रकाबाबत माहिती देण्यासाठीही संबंधित कर्मचाऱ्यांशी तात्काळ संपर्क साधणे आवश्यक ठरते. अतएव, सर्व संबंधित सहाय्यक आयुक्त/खाते प्रमुख यांनी त्यांच्या विभागाच्या / खात्याच्या अर्थसंकल्पीय प्रस्तावात, प्रस्ताव तयार करणाऱ्या संबंधित कर्मचाऱ्यांची नावे व त्यांचे थेट तथा विस्तारित दूरध्वनी क्रमांक, मोबाईल क्रमांक व ई-मेल आयडी नमूद करण्याची दक्षता घ्यावी.

१०. सर्व संबंधित सहाय्यक आयुक्त/खाते प्रमुख यांनी त्यांच्या विभागाच्या/खात्याच्या अर्थसंकल्पीय प्रस्तावांची परिपूर्ण माहिती, नवीन कार्यप्रणालीनुसार प्रस्तावात भरताना सदर परिपत्रकातील सूचनांचे तसेच वेळापत्रकाचे काटेकोरपणे पालन करणे आवश्यक आहे.

११. वरील बाबतीत कोणत्याही प्रकारची अडचण असल्यास संबंधितांनी प्रमुख लेखापाल (वित्त) खात्याच्या अर्थसंकल्प उपविभागाशी संपर्क साधावा.

सही/- १६.०९.२०२६
(अरूण विनायक जाधव)
प्रमुख लेखापाल (वित्त)

सही/- २१.०९.२०२६
(श्री.देविदास क्षीरसागर)
सह आयुक्त (वित्त)

सही/- २१.०९.२०२६
(श्री.अभिजीत बांगर)
अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्त (प्रकल्प)

परिपत्रक

२०२६-२०२७

क्रमांक : प्रले/एफडीटी/०७ दि.२२.०९.२०२६

-----यांना प्रत (-----जादा प्रतींसह) माहितीसाठी व योग्य कार्यवाहीसाठी पाठविली आहे.

(संदीप मधुकर पोटे)

प्रमुख लेखापाल (वित्त) यांजकरिता

22/09/26 22/09/26 22/09/26

[illegible]

Budget Estimation Sheets for Revenue Expenditure offor the year 2027-28

Budget Estimation Sheets for Revenue Expenditure offor the year 2027-28

[illegible]

Fund Code :

निधी संकेतांक :

Functionwise Summary of Revenue Expenditure

कार्यनिहाय महसुली खर्चाचा सारांश

Functionary Code :

खाते संकेतांक :

Name of the Functionary :

कार्य करणारे खाते :

Budgeting Year : 2027-28

अर्थसंकल्पीय वर्ष : २०२७-२८

(Rs. in Thousands/रुपये हजारात)

Function Code	Function	Establishment Expenditure	Administrative Expenditure	Operation & Maintenance	TOTAL	कार्याचे
कार्य संकेतांक	Name	आस्थापना खर्च	प्रशासकीय खर्च	प्रचलन आणि परिरक्षण	एकूण	शीर्ष
		210	220	230		
	TOTAL					एकूण

Fund Code:.....

निधी संकेतांक :.....

Cost Centerwise Summary of Revenue
Expenditure

कॉस्ट सेंटरनिहाय महसुली खर्चाचा सारांश

Functionary Code :

खाते संकेतांक :

Name of the Functionary :

कार्य करणारे खाते :

Budgeting Year : 2027-28

अर्थसंकल्पीय वर्ष : २०२७-२८

(Rs. in Thousands/रुपये हजारात)

Sr. No. अनु. क्र.	Fund Centre No निधी केंद्र संकेतांक	Fund Centre name	Amount रक्कम	निधी केंद्राचे शीर्ष
1				
2				
3				
		Grand Total		एकूण बेरीज

ANNEXURE-D

Budget Estimates For New Projects For The Year 2027-28

[illegible]

Statement Showing Liability/ Projection of Deptt. as on 30.09.2026 under Budget A, B & E															
(Rs.in Crores)															
Sr. No.	Works Stage	Project Cost including Physical/ Cost Contingencies, Water/Sewerage Charges, Taxes & Duties & Supervision charges etc.	Saving in Project Cost (if any)	Cumulative expenditure incurred Upto 31.03.26	Balance As On 31.03.2026 (3-4-5)	Budget Estimate 2026-27	Actual Expenditure upto 30.09.26	Revised Estimate 2026-27	Balance (3-4-5-9)	Budget Estimate 2027-28	Phasing of Expenditure				After 2031-32
											2028-29	2029-30	2030-31	2031-32	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1	Work Completed ANNEXURE-E-I														
2	Ongoing Work ANNEXURE-E-II														
3	D.L Stage ANNEXURE-E-III														
4	Tender Invited ANNEXURE-E-IV														
5	New / Planning Work ANNEXURE-E-V														
	Total														

Signature of HOD

Statement Showing Liability of Deptt. as on 30.09.2026 under Budget A, B & E

Work Completed

Each and Every G.L. Wise details of works must be submitted.

Sr. No.	GL Description (Name of Works)	GL code	SCR/ Executive Sanction Number & Date	Contract Period	Project Cost including Physical/ Cost Contingencies, Water/ Sewerage Charges, Taxes & Duties & Supervision charges etc.	Saving in Project Cost (if any)	Cumulative expenditure incurred Upto 31.03.26	Budget Estimate 2026-27	Actual Expenditure upto 30.09.26	Revised Estimate 2026-27	Balance (6-7-8-11)	Budget Estimate 2027-28	Phasing of Expenditure					(Rs.in Crores)
													2028-29	2029-30	2030-31	2031-32	After 2031-32	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
1																		
2																		
3																		
4																		
	Total																	

Signature of HOD

Statement Showing Liability of Deptt. as on 30.09.2026 under Budget A, B & E

Ongoing Work

Each and Every G.L. Wise details of works must be submitted.

(Rs.in Crores)																		
Sr. No.	GL Description (Name of Works)	GL code	SCR/ Executive Sanction Number & Date	Contract Period	Project Cost including Physical/ Cost Contingencies, Water/Sewerage Charges, Taxes & Duties & Supervision charges etc.	Saving in Project Cost (if any)	Cumulative expenditure incurred Upto 31.03.26	Budget Estimate 2026-27	Actual Expenditure upto 30.09.26	Revised Estimate 2026-27	Balance (6-7-8-11)	Budget Estimate 2027-28	Phasing of Expenditure					Remarks
													2028-29	2029-30	2030-31	2031-32	After 2031-32	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
1																		
2																		
3																		
4																		
	Total																	

Signature of HOD

Statement Showing Liability/ Projection of Deptt. as on 30.09.2026 under Budget A, B & E																	
D.L Stage																	
Each and Every G.L. Wise details of works must be submitted																	
(Rs.in Crores)																	
Sr. No.	GL Description (Name of Works)	G.L code	Admin. Sanction Number & Date	Contract Period	Project Cost including Physical/ Cost Contingencies, Water/Sewerage Charges, Taxes & Duties & Supervision charges etc.	Cumulative expenditure incurred Upto 31.03.26	Budget Estimate 2026-27	Actual Expenditure upto 30.09.26	Revised Estimate 2026-27	Balance (6-7-10)	Budget Estimate 2027-28	Phasing of Expenditure					Remarks
												2028-29	2029-30	2030-31	2031-32	After 2031-32	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1																	
2																	
3																	
4																	
	Total																

Signature of HOD

Statement Showing Liability/Projection of Deptt. as on 30.09.2026 under Budget A, B & E

Tender Invited

Each and Every G.L. Wise details of works must be submitted

Sr. No.	GL Description (Name of Works)	GL code	Admin. Sanction Number & Date	Contract Period	Project Cost including Physical/ Cost Contingencies, Water/Sewerage Charges, Taxes & Duties & Supervision charges etc.	Cumulative expenditure incurred Upto 31.03.26	Budget Estimate 2026-27	Actual Expenditure upto 30.09.26	Revised Estimate 2026-27	Balance (6-7-10)	Budget Estimate 2027-28	Phasing of Expenditure					Remarks
												2028-29	2029-30	2030-31	2031-32	After 2031-32	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1																	
2																	
3																	
4																	
	Total																

Signature of HOD

Statement Showing Liability/ Projection of Deptt. as on 30.09.2026 under Budget A, B & E

New / Planning Work

Each and Every G.L. Wise details of works must be submitted

(Rs.in Crores)																
Sr. No.	GL Description (Name of Works)	GL code	Admin. Sanction Number & Date	Contract Period	Project Cost including Physical/ Cost Contingencies. Water/Sewerage Charges, Taxes & Duties & Supervision charges etc.	Budget Estimate 2026-27	Actual Expenditure upto 30.09.26	Revised Estimate 2026-27	Balance (6-7-10)	Budget Estimate 2027-28	Phasing of Expenditure					Remarks
											2028-29	2029-30	2030-31	2031-32	After 2031-32	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1																
2																
3																
4																
	Total															

Signature of HOD

Following User Departments shall make budget provisions in CAPEX part in B.E. 2027-28 for following new developments to be undertaken in the F.Y. 2027-28.

Sr. No	Department	Probable New Development of D.P. Reservations
1	Ch.Eng. (Roads)	a) Construction of missing links of D.P. Roads b) Construction of Widening of existing roads shown in D.P. c) Any other stretches where land is in municipal possession.
2	Health Infrastructure Cell	Dispensary, Municipal Hospital, Maternity Home, Cemetery.
3	School Infrastructure Cell	Municipal School.
4	Asstt. Comm. (Market)	Municipal Market, Municipal office, Staff Quarters,
5	Chief Fire Officer	Fire Station, Staff Quarters
6	Asstt. Comm. (Estate)	Staff Quarters
7	Ward Asstt. Comm.	Municipal offices, Chowkies, Multipurpose Community Centers, Road Depot, Scrap Yard, Municipal Facilities
8	Ch.Eng. (SWM)	Waste Processing Centres, Segregation Centres, Public Convenience Blocks, Municipal office, Chowkies, Staff Quarters.
9	H.E.	Municipal office Municipal Facilities, Chowkies
10	Ch.Eng. (WSP)	Municipal Office, Staff Quarters
11	Ch.Eng. (SP)	Municipal Office, Municipal Facilities, Chowkies, Staff Quarters
12	Ch.Eng. (SO)	Municipal Office, Municipal Facilities, Chowkies
13	Asstt. comm. (Planning)	Homeless Shelter, Aadhar Kendra with Skill Development, Multipurpose Housing for working Women, Old age Home, Care Centre, Student Hostels. Attempt shall be made to find grants available from State Govt.& Central Govt. for development of facilities for women & children, like Grants already received from Central Govt. for National Urban Livelihood Mission (NULM).
14	Supdt. of Garden and Garden Cell	P.G., Garden, Park, Leisure Park, Swimming Pool, Zoo, Municipal Sports Complex, Municipal Club/Gymkhana, Sports Complex, Green Belt, Promenade

- Note : 1. New Developments of D.P. Reservations shall only be included in CAPEX part of B.E. 2027-28.
2. In F.Y. 2027-28 development shall only be proposed on lands which are in BMC possession and which are vacant.

Format

Detail of the Budgetary Provisions made in CAPEX part of B.E. 2027-28 for D.P. Implementation

Dept. : -----

Sr. No.	Ward/D.P. Sheet. No.	C.S. No./ C.T.S. No.	Division/ Village	Location	Details of New Amenity proposed to be constructed	Area (Sq.mts.)		Block/ Tender Cost (Rs.)	B.E. 2026-27 (Rs.)	R.E. 2026-27 (Rs.)	Proposed in B.E. 2027-28 (Rs.)
						Land Area	Built up Area				

Name of Contact Person & Designation : -----

Mobile Number & Email Address : -----

.

Head of the Dept.

Dy. Ch. Eng. (D.P.) - I

MCAP Action Tracks

ANNEXURE-G

Sr No.	MCAP Action Track	Sub Track
1	Energy & Buildings	
	1.1 Transitioning Mumbai's electricity generation mix to renewable sources	Installation of solar PV, solar heaters, opting for green power tariff
	1.2 Transition to clean fuels and resource efficiency in buildings	Electric cooking, low flow fixtures, LEDs, energy-efficient appliances, water metering
	1.3 Low carbon buildings	Following Energy Conservation Building Codes, IGBC certification
	1.4 Passive design strategies to improve resilience in buildings	Improve ventilation, lighting & cooling in buildings to improve thermal comfort
2	Integrated Mobility	
	2.1 Improve public transport ridership	Improve ridership of buses, local trains, metro, monorail for transport
	2.2 Access to non-motorized transport (NMT) and infrastructure	Improve pedestrian infrastructure, footpaths, road safety and cycling infrastructure, public bike sharing
	2.3 100% municipal and private zero emission vehicles by 2050	Electric cars and EV charging stations
	2.4 Zero emission freight	Freight includes trucks, tempos, delivery vehicles including 2, 3, 4-wheelers
3	Sustainable Waste Management	
	3.1 Reducing landfilled waste	Minimum 3 way segregation, composting and recycling
	3.2 Decentralized waste management - Recycle/Compost at the local level	Setting up composting facilities in municipal spaces – parks, buildings
	3.3 Remediation and scientific management of landfills	Undertaking remediation of Deonar, Kanjurmarg
4	Urban Greening and Biodiversity	
	4.1 Increase vegetation cover and permeable surface	Scientific greening measures, using permeable paving blocks
	4.2 Reduce urban heat island effect	Nature-based solutions interventions in vulnerable neighborhoods, building materials
	4.3 Equitable access to green open spaces	Creation of public parks, green walkways, footpaths, streets
	4.4 Restore and enhance biodiversity in the city	Protection of beaches, mangroves, mudflats and other
5	Air Quality	
	5.1 Curb the pollution concentration level by 20-30% by 2030	Clean construction activities, reducing private car usage,
	5.2 Increase information availability through monitoring	Inform people about the air quality and provide timely health advisories
	5.3 Community health resilience through decentralized planning and awareness	Local area interventions to manage and cope with poor air quality
6	Urban Flooding & Water Resource Management	
	6.1 Build flood resilient systems and infrastructure	Soft green-blue infrastructure to improve percolation
	6.2 Localized water conservation and efficiency	Rainwater harvesting and wastewater recycling
	6.3 Reducing pollution and restoring aquatic ecosystems	Ensuring that Mithi and other rivers, beaches and mangroves are clean
	6.4 Safe and affordable drinking water	Providing potable water to all, drinking water public fountains
	6.5 Clean, safe and accessible toilets	Ensuring toilet infrastructure and supply of water, hygienic public toilets
	6.6 Disaster risk and impact reduction	Identification of disaster-prone areas in the city, landslide prep workshops, disaster management teams

Climate Budgeting Instructions

To achieve net zero by 2050, Mumbai has committed to the following targets in the Mumbai Climate Action Plan. All BMC departments are requested to support the corporation in meeting these targets:

Table A: MCAP Targets

Energy and Buildings					
Sr.	Target	Responsibility	2030	2040	2050
1	% share of total grid electricity from renewables	M&E dept	50%	70%	90%
2	% of total residential buildings with solar PV installed	M&E dept / Buildings dept	10%	20%	40%
3	Residential water flow technology in buildings (% low flow fixtures)	HE dept	20%	40%	60%
4	LED lighting in commercial and residential buildings (%)	M&E dept / Buildings dept	100%	100%	100%
5	Commercial cooling system technology (% of high efficiency chillers)	Buildings dept/ M&E	38%	59%	80%

Sustainable Waste Management					
Sr.	Target	Responsibility	2030	2040	2050
1	% of paper recycled	SWM / Market	20%	40%	80%
2	% of plastic recycled	SWM dept / Market dept	20%	40%	80%
3	% of organic waste composted	SWM / multiple depts	20%	40%	60%
4	% Waste water treated by tertiary treatment	Sewerage dept	10%	15%	17%
5	% landfill gas captured	SWM dept	20%	30%	50%
6	% of Reduced waste disposed to landfill sites	SWM / Market	30%	40%	50%
7	% of recovery through Decentralized waste management (segregation, recycling and composting)	SWM/ Buidlings	40%	60%	80%
8	% of Remediation of all existing dumpsites and scientific disposal of waste	SWM dept	100%	100%	100%

Integrated Mobility					
Sr.	Target	Responsibility	2030	2040	2050
1	% Mode share for public transport and NMT	BEST, Transport / DP / Roads & Traffic	73%	78%	85%
2	% Electrification of passenger automobiles	Transport dept / Roads & Traffic	35%	70%	96%

3	% Electrification of light duty freight	Transport dept / Roads & Traffic	29%	70%	100%
4	% of electrification of all buses	BEST, Transport dept	100% (2026-27)	100%	100%
5	% of electrification of all two-wheelers, taxis and autorickshaws	Transport dept / Roads & Traffic	40%	70%	100%
6	% of electrification of all private four-wheelers by 2050	Transport dept / Roads & Traffic	35%	60%	96%
7	% of electrification of light duty trucks and 2W freight	Transport dept / Roads & Traffic / SWM	40%	70%	100%
8	% of electrification of medium and heavy duty trucks	Transport dept / Roads & Traffic / SWM	15%	30%	46%

Urban Greening and Biodiversity					
Sr.	Target	Responsibility	2030	2040	2050
1	% of Increase in vegetation cover and permeable surface of the city surface area to tackle flood- and heat-related disaster risk	Gardens dept/ DP dept	30-40%	45%	47%
2	Reduce heating effect and increase permeable surface to 100% by 2050 along the city streetscape	Gardens dept/ DP dept/	40%	60%	100%
3	Equitable distribution of open spaces and increase per capita open space	Garden & Recreation dept / DP dept	4 sq meters per capita	6 square meters per capita	6 sq. m per capita

Air Quality			
Sr.	Target	Responsibility	2030
1	% of curbing the pollution concentration to improve air quality, keeping 2019 as the base year	Environment dept / DP dept	20%-30%

Urban Flooding & Water Resource Management			
Sr.	Target	Responsibility	2030
1	% of city's water demand met through localized water conservation and efficient use initiatives	HE / Buildings dept	50%
2	Access to safe and affordable drinking water for all	Water Supply dept	100%
3	Provide clean, safe and accessible toilets to all	SWM & SO dept	100%

To meet the above targets, MCAP identifies 24 action tracks across six sectors mentioned below:

Table B: MCAP Action Tracks & Examples

Sr No.	MCAP Action Track	Sub Track	Examples
1	Energy & Buildings	1.1 Transitioning Mumbai's electricity generation mix to renewable sources	Installation of solar PV, solar heaters, opting for green power tariff
		1.2 Transition to clean fuels and resource efficiency in buildings	Electric cooking, low flow fixtures, LEDs, energy-efficient appliances, water metering
		1.3 Low carbon buildings	Following Energy Conservation Building Codes, IGBC certification
		1.4 Passive design strategies to improve resilience in buildings	Improve ventilation, lighting & cooling in buildings to improve thermal comfort
2	Integrated Mobility	2.1 Improve public transport ridership	Improve ridership of buses, local trains, metro, monorail for transport
		2.2 Access to non-motorized transport (NMT) and infrastructure	Improve pedestrian infrastructure, footpaths, road safety and cycling infrastructure, public bike sharing
		2.3 100% municipal and private zero emission vehicles by 2050	Electric cars and EV charging stations
		2.4 Zero emission freight	Freight includes trucks, tempos, delivery vehicles including 2, 3, 4-wheelers
3	Sustainable Waste Management	3.1 Reducing landfilled waste	Minimum 3 way segregation, composting and recycling
		3.2 Decentralized waste management - Recycle/Compost at the local level	Setting up composting facilities in municipal spaces – parks, buildings
		3.3 Remediation and scientific management of landfills	Undertaking remediation of Deonar, Kanjurmarg
4	Urban Greening and Biodiversity	4.1 Increase vegetation cover and permeable surface	Scientific greening measures, using permeable paving blocks
		4.2 Reduce urban heat island effect	Nature-based solutions interventions in vulnerable neighborhoods, building materials
		4.3 Equitable access to green open spaces	Creation of public parks, green walkways, footpaths, streets
		4.4 Restore and enhance biodiversity in the city	Protection of beaches, mangroves, mudflats and other

5	Air Quality	5.1 Curb the pollution concentration level by 20-30% by 2030	Clean construction activities, reducing private car usage,
		5.2 Increase information availability through monitoring	Inform people about the air quality and provide timely health advisories
		5.3 Community health resilience through decentralized planning and awareness	Local area interventions to manage and cope with poor air quality
6	Urban Flooding & Water Resource Management	6.1 Build flood resilient systems and infrastructure	Soft green-blue infrastructure to improve percolation
		6.2 Localized water conservation and efficiency	Rainwater harvesting and wastewater recycling
		6.3 Reducing pollution and restoring aquatic ecosystems	Ensuring that Mithi and other rivers, beaches and mangroves are clean
		6.4 Safe and affordable drinking water	Providing potable water to all, drinking water public fountains
		6.5 Clean, safe and accessible toilets	Ensuring toilet infrastructure and supply of water, hygienic public toilets
		6.6 Disaster risk and impact reduction	Identification of disaster-prone areas in the city, landslide prep workshops, disaster management teams

Based on Tables A & B, every climate-relevant department at BMC is requested to highlight existing projects/activities or suggest new projects/activities that will help the city in reducing emissions and becoming climate resilient. Departments should share their budgetary requests in the format below:

Table C: Climate Budget Template

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
Fund Code	G.L. Code	Cost Centre Code	Name of Work	Work executed by	Estimated cost of the work	Revised Estimates 2026-2027 (In thousands)	Budget Estimates 2027-2028 (In thousands)	*Alignment with MCAP Action Track	# Description of intended work

*Please refer to Table B to add the MCAP Action Track number under column I

#All work items have to be described in as much detail as possible under column J. Please add a quantitative description of the work/activity mentioned in terms of potentially what can be achieved within the next financial year: for example, length of footpath to be built, kWh of solar capacity to be installed, number of electric vehicles to be purchased, area of green open space to be created, number of composting pits to be setup, number of public toilets to be built etc. Additionally, please also describe some qualitative features of the work mentioned: for example integration of road safety in street infrastructure, integration of nature-based solutions while creating open green spaces, using passive design strategies like cool roofs in buildings, integration of flood mitigation measures in road work activities, using permeable paver blocks for footpaths/public spaces/parks etc.